

AGENTI ALI SAMO ŠE EN OBJEKTNO USMERJEN PRISTOP?

DEJAN LAVBIČ, MATJAŽ GAMS

Dejan.Lavbic@fri.uni-lj.si, Matjaz.Gams@ijs.si

POVZETEK

Agentno usmerjene tehnologije veljajo za najmodernejše in najbolj perspektivne pristope k razvoju programske opreme. Cilj agentnih tehnologij je predvsem izgradnja sistemov v dinamičnih in odprtih okoljih, kjer se lahko prilagajajo spremembam z uporabo avtonomnih komponent. V primerjavi z objekti lahko opazimo številne podobnosti, vendar tudi številne razlike, zaradi katerih je agente smiselno obravnavati ločeno od objektov. V ta namen so bile razvite tudi številne metodologije. Zavedati se moramo, da gre za novo tehnologijo, ki jo v praksi pestijo številne uvajalne težave, a kljub temu veliko obeta.

Ključne besede: Agent, objekt, objektno usmerjen pristop, agentno usmerjen pristop, metodologija.

ABSTRACT

Agent-oriented technologies are one of the most perspective and modern approaches to software development. The main goal of agent technologies is creating systems situated in a dynamic and open environment, being able to adapt to changes with the use of autonomous components. The comparison with objects identified several similarities, but there are still many distinct features that make different handling of objects and agent reasonable. Several agent-oriented methodologies have been developed that help users cope with complexity of dynamic environments. Agents are a new technology with several introductory issues, but with a great potential.

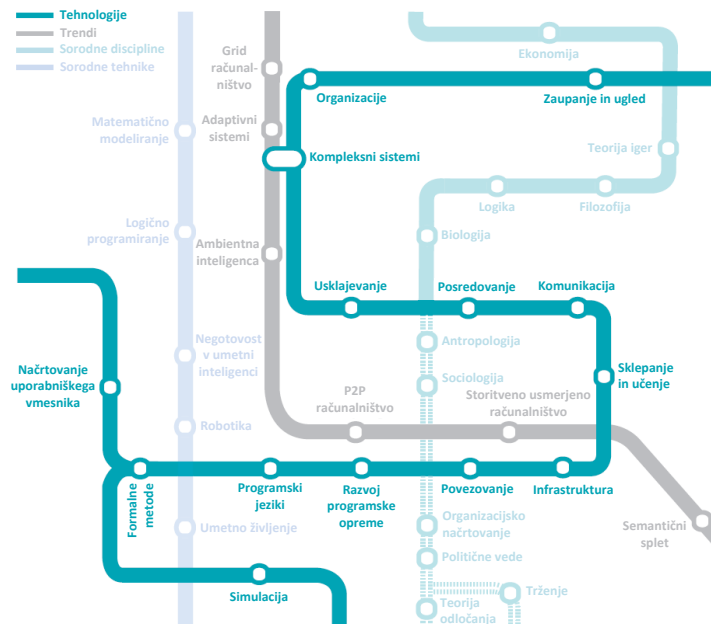
Keywords: Agent, object, object-oriented approach, agent-oriented approach, methodology.

1 UVOD

Agentno usmerjeni informacijski sistemi so trenutno eno bolj odmevnih in pomembnih raziskovalnih področij na področju informacijske tehnologije. Agentna lahko preprosto opredelimo kot računalniški sistem, ki je sposoben prilagodljivega in avtonomnega delovanja v dinamičnem in nepredvidljivem okolju [28]. Odprta in dinamična okolja, v katerih morajo računalniški sistemi delovati, zahtevajo izboljšave tradicionalnih računalniških modelov in paradig. Tako se je pojavila zahteva po določeni stopnji avtonomije, ki bi omogočala dinamično samostojno odzivanje na spremenljive okoliščine. Veliko raziskovalcev je prepričanih, da so po objektno usmerjenem pristopu agenti ena pomembnejših paradig pri razvoju programske opreme.

Koncept agenta se je izoblikoval iz različnih disciplin na področju informacijske tehnologije (Slika 1) – računalniška omrežja, razvoj programske opreme, umetna inteligenca, porazdeljeni

sistemi, pridobivanje in obvladovanje informacij, kontrolni sistemi, podpora odločanju, elektronsko poslovanje itd. V današnjem času, predvsem pri implementaciji, spletne storitve ponujajo nov način poslovanja s pomočjo standardiziranih orodij in podpirajo storitveno usmerjen pogled na neodvisne programske komponente, ki s pomočjo medsebojnega sodelovanja prinašajo funkcionalno dodano vrednost. V podobnem kontekstu se uporabljajo agentne tehnologije, ki počasi prihajajo v ospredje.

SLIKA 1: AGENTNE TEHNOLOGIJE IN POVEZAVA Z DRUGIMI PODROČJI [15]

V nadaljevanju bo predstavljena opredelitev agentov, objektov in večagentnih sistemov ter opredelitev osnovnih lastnosti. Predstavljene bodo najbolj pogosto omenjane lastnosti agentov in primerjava z objekti na nivoju teh lastnosti in iz načrtovalskega stališča. Sledila bo predstavitev evolucije programskih jezikov in kako so se skozi čas spreminjali različni pristopi, vse od monolitnega pristopa do agentov in večagentnih sistemov. Ker nove tehnologije za razvoj informacijskih sistemov potrebujejo orodja in metodologije, bo primerjalno predstavljeno tudi to področje. Poudarek bo na opredelitvi osnovnih pojmov, ki se uporabljajo ter na genealogiji agentno usmerjenih metodologij. Pred zaključkom sledi še sekcija, kjer so predstavljena mnenja o zrelosti agentno usmerjenega pristopa s strani analitikov.

2 AGENTI IN OBJEKTI

Opredelitev agentov ni trivialna, saj na to področje obstajajo številni pogledi [15] z različnih področij. Ključni lastnosti agentov, ki ju vsi priznavajo, sta *avtonomnost* in *proaktivnost*. Ostale lastnosti, kot sta npr. socialnost in mobilnost, so dodatne in opredeljujejo poseben podtip agenta, medtem ko nekaterih drugih lastnosti ne moremo označiti kot deterministične, saj si jih agenti delijo z objekti. V tem kontekstu je *avtonomen agent* neodvisna entiteta, ki se lahko povsem samostojno odloča o svojem načinu delovanja, še posebej kako se odziva na zahteve ostalih agentov. Za proaktivnega agenta velja, da lahko samostojno deluje brez vpliva navodil uporabnika. Zavedati se moramo, da se pri tej opredelitvi pojavijo določene težave, saj številni

prispevki s področja reaktivnih agentov (tistih, ki reagirajo na razmere brez modela sveta) po tej kategorizaciji ne spadajo med agente. Čeprav je vloga reaktivnih agentov na nekaterih področjih dominantna, je v realnosti večina agentov s proaktivnimi in reaktivnimi lastnostmi. Tako je uravnoteženje obeh delov ključni izziv za načrtovalce agentno usmerjenih informacijskih sistemov.

Nekateri viri agente primerjajo z objekti, zlasti pri snovanju sistemov. Nekateri vidijo agente kot »pametne objekte« ali »objekte, ki lahko rečejo ne«. Intuitivno se zdi, da imajo agenti in objekti marsikaj skupnega. S takšno opredelitvijo je izvedljivost hibridnih agentno objektnih sistemov na dlani. Spet drugi vidijo agente na veliko višji ravni abstrakcije, podobno kot OO strokovnjaki gledajo na komponente na večih granularnih ravneh.

Ena od posledic te visokonivojske opredelitve je ta, da agenti sodelujejo v ciklikih sprejemanja odločitev. Za doseg tega je potrebno upoštevati tudi ostale lastnosti na nižjih ravneh, kot so npr. vloge, ki jih agenti opravljajo, podoba agentov z mentalnim stanjem, kar vključuje spretnosti in odgovornosti ter tudi zmožnosti in sposobnosti. Ko govorimo o interakciji s pomočjo zaznav okolja in akcijami, ki jih izvedejo nad ostalimi agenti ter okoljem, se ukvarjamo s pojmi, kot so zaznava, akcija, cilji in jeziki za komuniciranje med agenti. Sposobnost pogajanja vključuje Contract Net, strategije dražb in idejo tekmovanja ter sodelovanja. Nekateri avtorji [10] celo navajajo, da imajo socialni interaktivni večagentni sistemi v odprtem okolju večjo računsko moč kot univerzalni Turingovi stroji.

Na podlagi omenjenega lahko objekt opredelimo kot entiteto, ki ograjuje stanje in je sposobna izvajanja akcij ali metod v okviru tega stanja ter medsebojno komunicira z drugimi entitetami s pomočjo izmenjave sporočil. Agent po drugi strani pa je računalniški sistem, ki izvaja avtonomne akcije z namenom doseganja načrtovanih ciljev.

Opredelitev večagentnega sistema (MAS) prav tako ni enostavna. Kljub temu skoraj vse opredelitve, ki jih lahko najdemo v literaturi, MAS opredeljujejo kot sistem, ki je sestavljen iz sodelujočih agentov z namenom doseganja individualnega ali skupnega cilja. S stališča razvoja programske opreme je ena najpomembnejših lastnosti MAS-a ta, da končna množica agentov v času načrtovanja ni znana (opredeljena je zgolj začetna množica), ampak se dokončno oblikuje šele pri izvajanju. To v praksi dejansko pomeni, da MAS temelji na odprtih arhitekturah, ki omogočajo novim agentom dinamično priključevanje v sistem in zapuščanje le tega [4]. Največja razlika med AO in OO pristopom je v tem, da lahko pri OO pristopu novi objekti algoritemsko prihajajo in zapuščajo sistem med izvajanjem, medtem ko lahko agenti to počnejo avtonomno s svojim proaktivnim načinom delovanja, ki ni popolnoma napovedljiv oz. algoritemsko vnaprej določljiv. MAS je sestavljen iz agentov (in ne objektov), tako da ima posledično tudi lastnosti agentov. Tako lahko kot ključne lastnosti MAS-a izpostavimo avtonomnost, situiranost, proaktivnost in socialnost. Izmed omenjenih je morda proaktivnost najbolj sporna, saj smo že prej omenili, da agenti deluje tako proaktivno kot tudi reaktivno. Poleg teh dveh lastnosti so še druge višjenivojske lastnosti, kot so prilagodljivost in vzdržljivost.

V praksi agenti precej zaostajajo za definicijami, ampak ne glede na to, s katerimi lastnostmi opišemo agenta, se agent razlikuje od tradicionalnega objekta. Pri načrtovanju agentov pogosto uporabljamo pojme, kot je znanje, prepričanje, namen, obveznost, medtem ko objekte načrtujemo preprosto kot enkapsulacijo njihove notranje strukture v obliki metod in atributov [21]. Definiciji agenta in objekta sta si zelo različni. Stopnja avtonomnosti agentov in objektov je

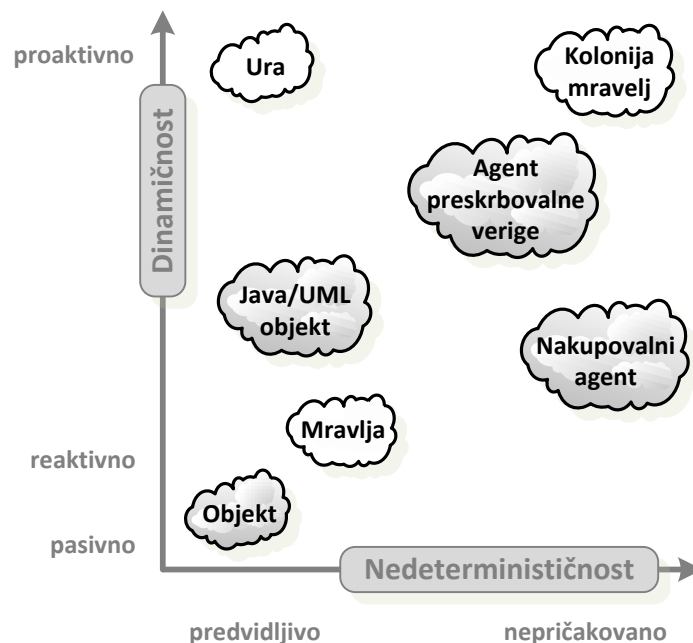
zelo različna. Objekti nimajo nadzora nad svojim delovanjem, ker jih kliče zunanja entiteta. Agenti se prav tako lahko odločijo, ali bodo določeno akcijo izvedli ali ne. Za notranjo predstavitev znanja se pogosto uporabljajo ontologije, kar olajšuje izmenjavo znanja med agenti in tudi človeškim uporabnikom.

V nadaljevanju bodo predstavljene razlike med objekti in agenti z vidika nekaterih lastnosti agentov, ki se najbolj pogosto omenjajo.

2.1 AVTONOMNOST

Kot ključno lastnost agentov lahko izpostavimo avtonomnost, kot sposobnost izvajanja akcij neodvisno od zunanjih entitet. Avtonomnost lažje obravnavamo v obliki stopnje prisotnosti, kot pa če preprosto določimo, da je prisotna ali pa je ni. Za lažje razumevanje si predstavljajmo avtonomnost iz dveh vidikov: **dinamičnost** in **nedeterminističnost** (Slika 2).

Dinamična avtonomnost se odraža v izvajanju aktivnosti na pasiven, reaktiven ali proaktiven način. Proaktivni agenti se glede na stanje okolja, dogodkov in sporočil, odločajo, katero akcijo bodo izvedli. Torej se agent lahko sam odloči, kdaj bo izvedel akcijo. Objekti so po drugi strani pasivni, saj se klic metode zgodi v izvajalni niti entitete, ki je to metodo zahtevala. Koncept avtonomnosti zato težko povežemo z objekti, saj je njihovo izvajanje in klic dejansko odvisen od ostalih komponent sistema. Kljub temu lahko najdemo v jezikih za modeliranje (npr. UML) in programskih jezikih (Java, .NET itd.) dogodkovno usmerjena ogrodja, ki omogočajo objektom večjo mero avtonomnosti.

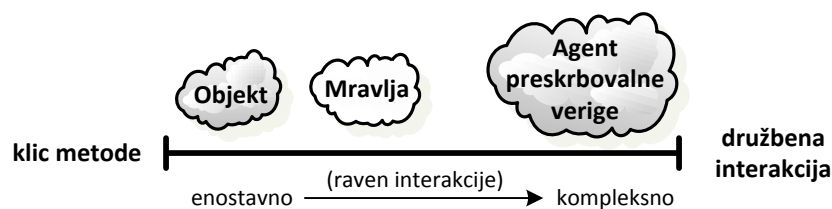
SLIKA 2: PRIMERJAVA RAVNI AVTONOMNOSTI PRI OBJEKTIH IN AGENTIH

Pri nekaterih agentih se srečamo tudi z nedeterminističnim avtonomnim delovanjem. Z vidika okolja se lahko delovanje agenta giblje od popolnoma predvidljivega do nenapovedljivega. Objekti prav tako niso vedno popolnoma predvidljivi, čeprav objektno usmerjeni jeziki težijo k predvidljivem pristopu kot osnovni filozofiji sistema. Na primer, ko se objektu pošlje sporočilo, se metoda, ki sporočilo obdela, kliče popolnoma predvidljivo. Res je, da je lahko v metodi

opredeljeno, ali se zahteva obdela ali ne, in če se obdela, na kakšen način. Kljub temu se v splošni praksi v primeru, da objekt zavrne sporočilo, to obravnava kot napaka, medtem ko pri agentih temu ni tako. Delovanje agenta je nedeterministično tudi zato, ker je enkapsulacija pri agentno usmerjenem pristopu obravnavana bolj nejasno. Lahko se zgodi, da zahtevan način delovanja, ki ga agent opravi, sploh še ni znan. To je zelo jasna razlika med objekti in agenti, saj objektni jeziki omogočajo delo le z objekti, ki podpirajo določen vmesnik. Pri objektnem pristopu zato kodiranje dinamičnega delovanja postane težje, saj mora programer točno poznati vmesnik objekta, s katerim bo komuniciral. V objektno usmerjenem svetu prav tako ne obstajajo mehanizmi za »objavo« vmesnikov, medtem ko se pri agentih uporabljajo drugi mehanizmi, kot je storitev objave in prijave, registracijski protokol, storitev rumenih, zelenih in belih strani itd. Pri agentih medsebojna komunikacija poteka asinhrono, kar pomeni da ne obstaja točno določen kontrolni tok od enega agenta do drugega. Agent lahko avtonomno spremeni način delovanja in ne samo, ko prejme sporočilo. Zelo pomembna je tudi podpora paralelnemu procesiranju, ki je v objektnem svetu ponavadi implementiran nad objektnim modelom in objektno usmerjenim okoljem. Pri agentih pa so objekti in paralelizem povezani v skupen model.

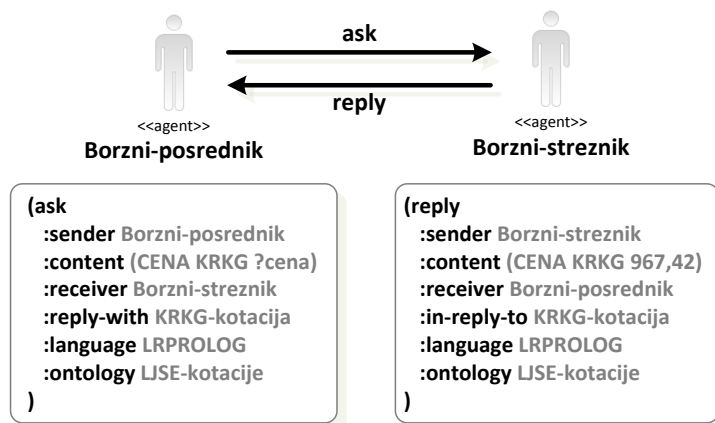
2.2 VZAJEMNO DELOVANJE

Ravno tako kot avtonomnost vzajemno delovanje najlažje predstavimo v obliki stopnje interakcije. Objekti npr. pri vzajemnem delovanju uporabljajo najbolj preprosto obliko – klic metode. Bolj zapletena interakcija je odziv na zaznane dogodke v okolju, medtem ko v večagentnih sistemih najdemo najbolj zapleteno obliko – večkratno in vzporedno vzajemno delovanje z drugimi agenti (družba agentov).

SLIKA 3: PRIMERJAVA RAVNI VZAJEMNEGA DELOVANJA PRI OBJEKTIH IN AGENTIH

Sporočilo pri objektu za zahtevo izvedbe operacije lahko zahteva izvajanje zgolj ene operacije. Pogoji je tudi, da je poslano sporočilo točno določene oblike. Pri medsebojni komunikaciji med agenti se uporablja Agent Communication Language (ACL), ki je vsebinsko bolj bogat kot objektno usmerjeni. Medtem ko lahko ACL vsebuje niz poljubne oblike, ki je še vseeno skladen s formalno sintakso, mora objektno usmerjena metoda vsebovati parametre, katerih število in zaporedje je fiksno. Jezik ACL je tako nujno potreben za komunikacijo med agenti in včasih med agenti in objekti. V praksi se najbolj pogosto uporabljata standardizirana formata KQML in FIPA ACL. S pomočjo omenjenih jezikov lahko agenti medsebojno komunicirajo, pri tem uporabljajo semantiko v obliki ontologij in sodelujejo v vzorcih sodelovanja (protokoli pogajanja kot je npr. Contract Net).

SLIKA 4: PRIMER FIPA-ACL KOMUNIKACIJE IZ DOMENE BORZNEGA POSLOVANJA

Agenti se poleg enostavnih klicev metod uporabljajo pri dolgotrajnem vzajemnem delovanju. Prav tako lahko vzporedno sodelujejo pri večkratnih transakcijah s pomočjo uporabe večnitnega pristopa. Vsaka vzpostavljena seja pridobi enolični identifikator. Z običajni objektnimi jeziki težko zadostimo takšnim zahtevam, vendar se moramo zavedati, da se objekti kljub temu lahko uporabljajo kot elementi za izmenjavo pri komunikaciji med agenti.

Pri komunikaciji med agenti nam ACL jezik omogoča uporabo številnih načinov medsebojnega delovanja, ki niso standardni. Lahko npr. opredelimo osrednjega posrednika, ki odpošilja zahteve določenim dobaviteljem storitev na podlagi algoritma. Ta algoritem pa je lahko neodvisen od tipa vmesnika in je npr. odvisen od cene ali dostopnosti. Prav tako je pri agentih dokaj preprosto opredeliti entiteto za zagotavljanje anonimnosti pri zahtevah storitev. Z močno tipizirani modeli, kot je CORBA, RMI in Jini, takšne vzorce lahko podpremo, vendar je to veliko bolj zahtevno kot z uporabo agentnih tehnologij.

2.3 OSTALE LASTNOSTI

V praksi sta avtonomnost in vzajemno delovanje ključni lastnosti pri razlikovanju objektov in agentov. Vendar so še številne druge lastnosti, kjer se agenti razlikujejo od objektov.

Lastnosti na ravni instanc. Vsak objekt vsebuje lastnosti, ki so opredeljene v pripadajočem razredu. Podobno analogijo najdemo tudi v agentnem svetu, vendar lahko agenti poleg v naprej določenih lastnosti, imajo ali spremenijo druge lastnosti, ki niso opredeljene na razredni ravni, ampak na ravni posameznega agenta (instance). To je recimo zelo priljubljeno pri genetskem programiranju, kjer potomcu vsak od staršev prispeva del genov, medtem ko se potomec kasneje uči naprej. Takšen pristop najdemo pri večagentnih sistemih na področju umetnega življenja (Slika 1).

Večkratna in dinamična klasifikacija. Pri objektnih jezikih je objekt instanca razreda. Ko objekt enkrat kreiramo, le-ta ne more spremeniti svojega razreda oz. postati instanca kakšnega drugega razreda (razen pri dedovanju). Pri agentih imamo na voljo bolj prilagodljiv pristop, saj ima lahko nek agent v določenem trenutku več vlog – oseba, zaposlen, zakonski partner, stranka ipd. Če agenta odstranimo iz delovnega mesta, vsi podatki, povezani s to vlogo, agentu niso več na voljo. Tako agent ostaja ves čas ista entiteta z različnim naborom lastnosti. Tudi v objektnem svetu obstaja pojem opredelitve vlog, vendar večina OO jezikov tega mehanizma ne podpira

neposredno, kljub temu, da ga UML podpira. Prav tako imajo lahko agenti različne vloge na različnih področjih delovanja (vloga zaposlenca v službi in vloga zakonskega partnerja doma).

Analogija z naravo. Avtonomen in interaktiven značaj agentov je veliko bližje naravnim sistemom kot pa objekti. Agenti lahko delujejo v skladu z lastnostmi zajedavstva, simbioze ali posnemanja. Prav tako so lahko del reprodukcije, kjer sledijo Darwinovim načelom. Družba agentov odraža politične in organizacijske posebnosti – npr. način organizacije, ki je lahko anarhičen ali demokratičen. Narava torej ponuja številne ideje, ki jih lahko uporabimo pri načrtovanju večagentnih sistemov.

3 RAZVOJNI PRISTOPI IN PROGRAMSKI JEZIKI

Slika 5 prikazuje evolucijo programskih jezikov od monolitnega, modularnega, objektno in agentno usmerjenega pristopa. Najprej je bila osnovna enota celoten program, nad katerim je imel programer popoln nadzor. Programer je bil odgovoren za stanje programa, medtem ko je za klice skrbel sistemski operater. Takrat ni bilo mogoče govoriti o modulih, saj koncept ponovne uporabljivosti še ni bil znan.

Zaradi naraščajoče kompleksnosti programov so programerji uvedli določeno mero organiziranosti. To je pripeljalo do modularnega pristopa, kjer je bila koda organizirana v manjše enote, le-te pa je bilo mogoče uporabiti v različnih rešitvah. V tem obdobju procedur je bilo stanje enote določeno od zunaj s pomočjo argumentov, klici pa so bili prav tako zunanji.

Način delovanja enote	Ne-modularen	Modularen	Modularen	Modularen
Stanje enote	Zunanje	Zunanje	Notranje	Notranje
Klic enote	Zunanji	Zunanji (klic)	Zunanji (sporočilo)	Notranji (pravila, cilji)
	Monolitni pristop	Modularni pristop	Objektno usmerjen pristop	Agentno usmerjen pristop

SLIKA 5: EVOLUCIJA PROGRAMERSKIH PRISTOPOV [25]

Objektno usmerjen pristop je modularnemu dodal tako obvladovanje segmentov kode kot tudi dostop do lokalnega nadzora nad spremenljivkami, do katerih dostopajo metode. Kljub temu v tradicionalnem objektno usmerjenem pristopu objekte obravnavamo kot pasivne, saj pride do klica njihovih metod le takrat, ko jim neka zunanja entiteta pošlje sporočilo.

Agenti, kot zadnja stopnja v tem pregledu, pa imajo svoj nadzor nad izvajanjem, kjer je poleg načina delovanja in stanja lokaliziran tudi njihov klic. Takšni agenti imajo določena pravila in cilje, zato jih nekateri imenujejo tudi aktivni objekti. Kdaj in kako bo agent sprožil neko akcijo, je tako določeno s strani agenta [16].

4 METODOLOGIJE

Številne agentno usmerjene (AO) metodologije (npr. Gaia, Tropos itd.) uporabljajo idejo človeške organizacije (razdeljeno v podorganizacije), kjer agenti igrajo eno ali več vlog in vzajemno sodelujejo med seboj. Strukture in modeli človeške organizacije se zato uporabljajo za načrtovanje MAS (podrobneje je to predstavljeno z arhitekturnimi vzorci v metodologiji Tropos in organizacijskimi modeli v MAS-CommonKADS). Koncepti, kot so vloge, socialna odvisnost in organizacijske vloge, se ne uporabljajo zgolj za modeliranje okolja, kjer bo sistem deloval, ampak tudi za sam sistem. Z organizacijsko naravo MAS je ena najpomembnejših aktivnosti v AO metodologiji opredelitev interakcij in modelov sodelovanja, ki opisujejo socialna razmerja in odvisnosti med agenti in vlogami, ki jih imajo v sistemu. Modeli sodelovanja in interakcij so ponavadi zelo abstraktni in so dejansko določeni z implementacijo interakcijskih protokolov v kasnejših fazah načrtovanja.

Čeprav je Shoham paradigmo agentno usmerjenega programiranja (AOP) predstavil že več kot pred desetimi leti v svojem delu [23], v praksi še vedno ni AO jezikov za razvoj MAS. V zadnjih letih je bilo razvitih nekaj orodij, ki podpirajo implementacijo agentov in večagentnih sistemov, vendar nobeno od njih ne temelji na agentno usmerjenem jeziku. Obstajajo sicer agentni jeziki za medsebojno komunikacijo med agenti, kot sta KQML in FIPA-ACL. Zelo zanimiv in dolg seznam orodij za razvoj agentov se nahaja na spletni strani AgentLink¹. Trenutna razvojna orodja temeljijo na Javi in za implementacijo uporabljajo objektno usmerjeno paradigmo. AO metodologije ponavadi niso usmerjene v fazo implementacije, čeprav jih večina poda smernice za to. Najbolj uporabljani razvojni orodja sta JACK [1] in JADE [2].

4.1 KAJ JE AGENTNO USMERJENA METODOLOGIJA?

Metodologija je sestavljena iz dveh pomembnih komponent: prva opisuje **procesne elemente** pristopa, druga pa je osredotočena na **produkte** in **dokumentacijo**. Predvsem druga komponenta je bolj vidna pri sami uporabi metodologije, kar je razlog, da se OO jezik za modeliranje, UML [18], tako pogosto (in napačno) enoti z vsemi »OO koncepti«, ali se ga celo opisuje kot metodologija. Jezik za modeliranje, kot je ta ali na drugi strani AUML [17], ki je usmerjen v agentno usmerjen razvoj, vsekakor prinaša dodano vrednost, ampak ima omejeno področje delovanja v kontekstu metodologije. Poudarki na strani produktov metodologije se razlikujejo od avtorja do avtorja. Nekateri uporabljajo UML/AUML, medtem ko se spet drugi tega izogibajo zaradi nezadostne podpore konceptom, vezanim na agente in zato uporabljajo svojo notacijo in koncepte. Pri uporabi diagramov iz družine UML se od bralca pričakuje, da je seznanjen s takšno grafično notacijo, v nasprotnem primeru avtorji opredelijo notacijsko množico ikon, ki se uporablja v tem posebnem metodološkem pristopu.

Vsaka metodologija mora podpirati zadostno stopnjo abstrakcije, da lahko v celoti modeliramo agente in MAS. Izkazalo se je, da so enostavne nadgradnje OO metodologij preveč omejujoče, saj

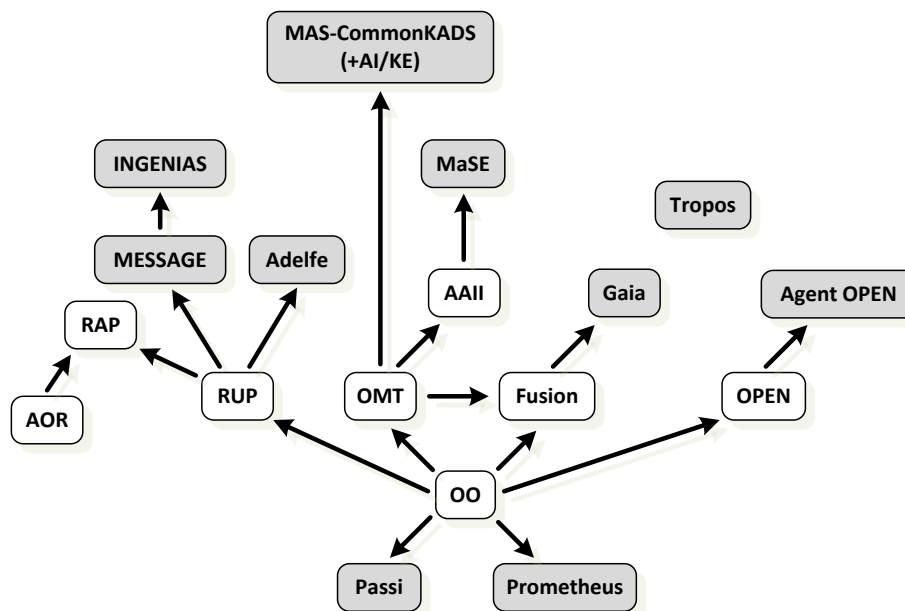
¹ <http://www.agentlink.org>

so osredotočene zgolj na objekte. Po drugi strani pa imamo pri AO (agentno usmerjenih) metodologijah organizirane skupnosti agentov, ki igrajo določene vloge v svojem okolju. V takšnem večagentnem sistemu agenti vzajemno delujejo glede na protokole, ki jih opredeljujejo vloge agentov.

Prav tako se moramo vprašati, kaj za metodologijo pravzaprav pomeni, da je »agentno usmerjena«, v istem smislu kot govorimo o OO metodologiji v kontekstu objektne tehnologije. V OO metodologiji za opis metodologije uporabljamo OO koncepte, ki se v nadaljevanju uporabijo za izgradnjo objektno usmerjenih sistemov. V nasprotju pri AO metodologiji v splošnem nimamo v mislih metodologije, ki je zgrajena iz agentno usmerjenih konceptov, ampak je le usmerjena k izgradnji agentno usmerjene programske opreme.

4.2 GENEALOGIJA METODOLOGIJ

Agentno usmerjene metodologije imajo zelo razvejane korenine. Nekatere temeljijo na idejah umetne inteligence (UI), druge so neposredne izpeljanke iz obstoječih OO metodologij, nekatere pa poskušajo z združevanjem teh dveh konceptov predstaviti inovativen pristop, vendar vseeno dopuščajo OO ideje, ko je to potrebno.

SLIKA 6: NEPOSREDNI IN POSREDNI VPLIVI OBJEKTNO USMERJENENIH METODOLOGIJ NA AGENTNO USMERJENE METODOLOGIJE

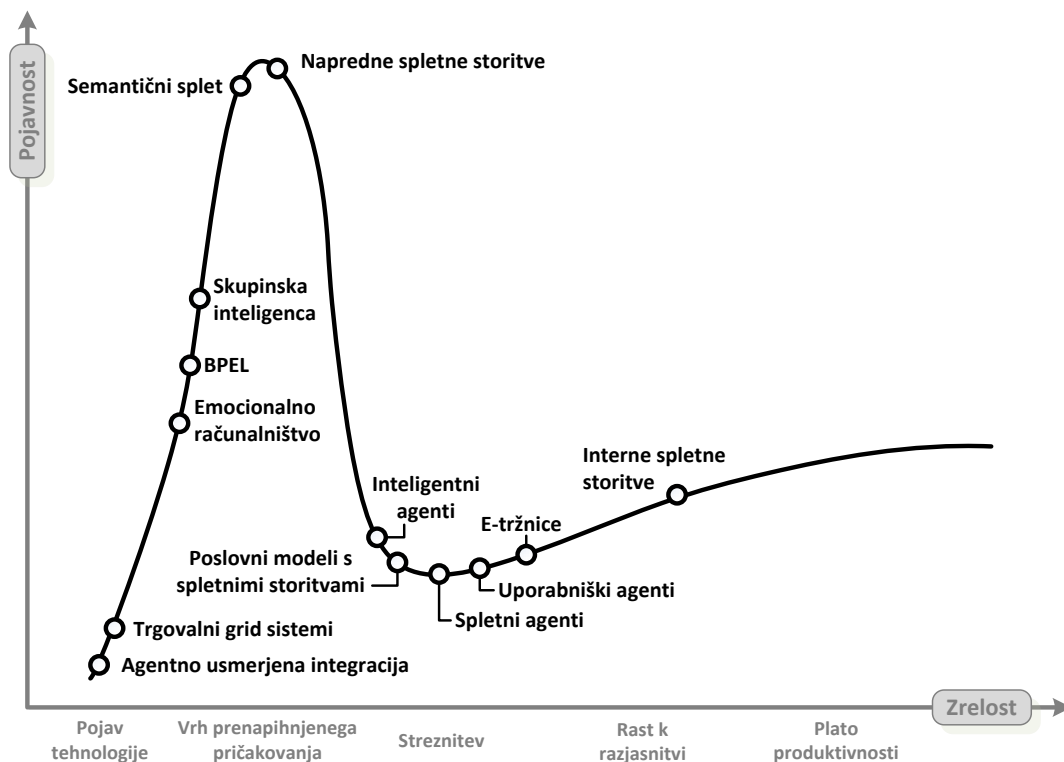
Slika 6 prikazuje vplive oz. genealogijo AO metodologij. Številne metodologije priznavajo neposredno uporabo celotnih OO metod. Avtorji **MaSE** [9, 27] še posebej priznavajo prej omenjene vplive [12] in AAIL [13], katero je prav tako močno zaznamovala OO metodologija OMT [22]. Prav tako so se pri načrtovanju metodologije **Gaia** [28] avtorji zgledovali po OO metodologiji Fusion [7]. Kot osnova pri izgradnji AO metodologij sta bila uporabljena tudi ostala dva OO pristopa. RUP [14] je nastopil kot osnova za **ADELFE** [3] in **MESSAGE** [6], kjer je z vplivi slednjega nastal tudi **INGENIAS** [20]. Pri novejši metodologiji RAP [24] se je kot vhodni element pri izgradnji poleg RUP-a pojavil tudi AOR [26]. Zelo zanimiv je pristop OPEN, ki je v veliki meri razširil OO pristop razvoja s podporo agentom ter dobil ime **Agent OPEN** [8]. Na koncu pa moramo omeniti še dve metodologiji, ki sta nastali pod neposrednim vplivom OO metodološkega

pristopa. **Prometheus** [19] sicer ni čisto neposreden OO naslednik, vendar predlaga uporabo OO diagramov in konceptov takrat, ko le ti obstajajo in so združljivi z agentno usmerjeno paradigmo. Podobno je z metodologijo **PASSI**, ki združuje OO in MAS ideje in uporablja UML notacijo. Od ostalih se nekako razlikuje **MAS-CommonKADS** [11] metodologija, saj je edina, ki temelji pretežno na AI konceptih, čeprav avtorji trdijo, da so na razvoj močno vplivale tudi OO metodologije.

Poleg omenjenih metodologij so tudi metodologije, ki ne priznavajo neposrednih povezav s pristopi, kot sta OO ali AO. Ena od teh metodologij je **Tropos** [5], ki daje poudarek predvsem na zgodnje modeliranje zahtev. Osredotočena je na opisovanje ciljev, ki poleg obravnave vprašanj tipa »kaj« in »kako«, odgovarjajo tudi na vprašanja tipa »zakaj«. Tropos med drugim uporablja za modeliranje jezik i* (še posebej v fazi analize in načrtovanja), kar ga razlikuje od ostalih, ki za notacijo večinoma uporabljajo Agent UML oz. AUML. To tudi pomeni, da razmišljanje, drugačno od OO, omogoča uporabnikom Tropos-a v metodološkem smislu inovativen pristop k modeliranju agentov.

5 MNENJA ANALITIKOV

Slika 7 prikazuje Gartnerjevo analizo različnih tehnologij in aplikacij s področja agentov. Na področju infrastrukture se pojavlja jezik za izvajanje poslovnih proces, BPEL, s približno 1% do 5% prodornostjo trga. Spletne storitve v osnovni obliki za opredelitev storitev in integracijo med aplikacijami s pomočjo SOAP in WSDL rastejo k fazi razjasnitve, saj jih podpirajo že vsi večji ponudniki ter dosegajo od 20% do 50% prodornosti. Napredne spletne storitve za doseganje večje kvalitete, ki naj bi omogočale napredne kritične poslovne funkcije, s pomočjo standardov SOAP, WSDL, UDDI, WS-Security in WS-R, so odvisne predvsem od standardov in še niso tako podprte s strani večjih ponudnikov informacijske tehnologije.

SLIKA 7: GARTNERJEV ZRELOSTNI MODEL ZA AGENTNE TEHNOLOGIJE

Semantični splet se nahaja prav v vrhu pričakovanj, predvsem s transformacijsko vlogo, vendar je njegova prodornost na trgu zgolj 1%. Podobno vlogo imajo tudi trgovalni grid sistemi za podporo virtualnim organizacijam in se tudi nahajajo na začetku cikla.

Inteligentni agenti so bili v preteklosti precenjeni kot rezultat prevelikih pričakovanj in premalo aplikacij, vendar vedno bolj postajajo zanimivi spletni in uporabniški agenti, ki dosegajo tja do 5% tržnega deleža. V vseh primerih agentov je vedno govora o t.i. »lahkih« agentih, kjer se še vedno čaka na glavino uporabe agentno usmerjenih tehnologij. Primer je npr. agentno usmerjena integracija, ki se ukvarja s porazdeljenimi aplikacijami, katere zahtevajo določeno mero avtonomnosti in prilagodljivosti. V tem primeru je komercialna tehnologija relativno nova, na tem področju pa so številni manjši projekti in manjše število sodelujočih. Gartner ocenjuje prodornost na trgu na 1% načrtovane. Glede na položaj semantičnega spleta to niti ni presenetljivo.

6 ZAKLJUČEK

Agenti so avtonomne entitete, ki lahko vzajemno delujejo z okoljem, v katerem se nahajajo. Ali so agentne tehnologije kljub temu zgolj objektne tehnologije z dodatnimi lastnostmi ali predstavljajo popolnoma drugačen pristop? Na idejni ravni so razlike med objektnimi in agentnimi tehnologijami zelo signifikantne, v praksi nekaj manjše, a še vedno pomembne.

Agentne tehnologije bodo prišle v širšo uporabo šele takrat, ko bodo na voljo strategije za migracijo iz drugih obstoječih okolij. Razvijalci programske opreme pri razvoju agentov svetujejo, da pri implementaciji izhajamo in temeljimo na OO sistemih. Številne strukture in dele agentov lahko dokaj enostavno izrazimo z objekti, npr. imena agentov, komponente jezika za

medsebojno komunikacijo med agenti (kodiranje, ontologije, elementi podatkovnega slovarja itd.), vzorce medsebojnega delovanja idr.

Pri načrtovanju in razvoju informacijskih rešitev lahko izbiramo med številnimi možnostmi obeh pristopov. Lotimo se lahko celo implementacije sistemov, kjer so agenti sestavljenih iz objektov in agentov ter obratno.

7 VIRI IN LITERATURA

- [1] **AOS.** JACK Intelligent Agents User Guide. dostopno na: <http://www.jackagents.com/docs/jack/html/index.html>.
- [2] **Bellifemine, F., et al.** JADE Administrator's guide. Posodobljeno 10.11.2006; dostopno na: <http://jade.tilab.com/doc/administratorsguide.pdf>.
- [3] **Bernon, C., et al.** The ADELFE Methodology for an Intranet system design. v zborniku 'Agent-Oriented Information Systems (AOIS 2002)'. 2002. Bologna, Italy.
- [4] **Bežek, A.** Avtomatsko modeliranje večagentnih sistemov, v *Faculty of Computer and Information Systems*. 2006, University of Ljubljana: Ljubljana. str. 144.
- [5] **Bresciani, P., et al.**, Tropos: An Agent-Oriented Software Development Methodology. *Autonomous Agents and Multi-Agent Systems*, 2004. **8**(3): str. 203-236.
- [6] **Caire, G., et al.**, Agent Oriented Analysis using Message/UML. *Lecture Notes in Computer Science*, 2001. **2222**: str. 119-135.
- [7] **Coleman, D., et al.**, Object-oriented development: The Fusion method. 1994, New York, USA: Prentice Hall.
- [8] **Debenham, J.K. in B. Henderson-Sellers**, Designing agent-based process systems - Extending the OPEN Process Framework. *Intelligent Agent Software Engineering*, 2003: str. 160-190.
- [9] **DeLoach, S.A.** Multiagent Systems Engineering: A Methodology and Language for Designing Agent Systems. v zborniku 'First International Bi-conference, Workshop on Agent-Oriented Information Systems (AOIS'99)'. 1999. Seattle.
- [10] **Gams, M.**, Weak Intelligence: Through the Principle and Paradox of Multiple Knowledge. *Advances in Computation: Theory and Practice*. Vol. 6. 2001, Huntington: Nova Science.
- [11] **Iglesias, C.A., et al.**, Analysis and Design of Multiagent Systems using MAS-CommonKADS, v *Agent Theories, Architectures, and Languages*. 1998. p. 313-327.
- [12] **Kendall, E.A.** Agent software engineering with role modelling. v zborniku 'First international workshop, AOSE 2000 on Agent-Oriented Software Engineering'. 2001. Limerick, Ireland.
- [13] **Kinny, D., M. Georgeff, in A. Rao.** A methodology and modelling techniques for systems of BDI agents. v zborniku '7th European workshop on Modelling autonomous agents in a multi-agent world'. 1996. Einhove, The Netherlands.
- [14] **Krutchén, P.**, The Rational Unified Process: An Introduction - 2nd edition. 1994: Addison Wesley.
- [15] **Luck, M., et al.**, Agent Technology: Computing as Interaction - A Roadmap for Agent Based Computing. 2005. str. 110.
- [16] **Odell, J.**, Objects and Agents Compared. *Journal of Object Technology*, 2002. **1**(1): str. 41-53.
- [17] **Odell, J., H.V. Parunak, in B. Bauer.** Extending UML for Agents. v zborniku 'Agent-Oriented Information Systems Workshop at the 17th National Conference on Artificial Intelligence'. 2000. Austin, USA.
- [18] **OMG.** OMG Unified Modeling Language specification, version 1.4. dostopno na: <http://www.omg.org>.

- [19] **Padgham, L. in M. Winikoff.** Prometheus: A Methodology for developing intelligent agents. v zborniku '*International Conference on Autonomous Agents (AAMAS'2002)*'. 2002. Bologna, Italy.
- [20] **Pavon, J., J. Gomez-Sanz, in R. Fuentes,** The INGENIAS methodology and tools. 2005: Idea Group.
- [21] **Rahwan, I., R. Kowalczyk, in Y. Yang.** Virtual Enterprise Design - BDI Agents vs. Objects. v zborniku '*Advances in Artificial Intelligence*'. 2000.
- [22] **Rumbaugh, J., et al.,** Object-oriented modeling and design. 1991, New York, USA: Prentice Hall.
- [23] **Shoham, Y.,** Agent-Oriented Programming. *Artificial Intelligence*, 1993. **60**(1): str. 51-92.
- [24] **Taveter, K. in G. Wagner.** Agent-Oriented Enterprise Modeling Based on Business Rules. v zborniku '*International conference on Conceptual Modeling (ER2001)*'. 2001. Yokohama, Japan.
- [25] **van Dyke H., P.,** 'Go to the Ant': Engineering Principles from Natural Agent Systems. *Annals of Operations Research*, 1997(75): str. 69-101.
- [26] **Wagner, G. in K. Taveter.** Towards Radical Agent-Oriented Software Engineering Processes Based on AOR Modeling. v zborniku '*Intelligent Agent Technology (IAT.04)*'. 2004. Washington, USA.
- [27] **Wood, M.F. in S.A. DeLoach.** An overview of the multiagent systems engineering methodology. v zborniku '*First International workshop, AOSE 2000 on Agent-Oriented Software Engineering*'. 2001. Limerik, Ireland.
- [28] **Wooldridge, M.,** An Introduction to MultiAgent Systems. 2002, Chichester, England: John Wiley & Sons.